

المسلم وبيان العلم

So Muslim a go So Bandingan ko Kata'o

(al Khutbah 36)

Ki: Alim Hassanor M. Alapa

al Murshid al Am

al Insan Islamic Assembly of the Philippines

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْ فُسِنَا وَسَيِّئَاتِ
أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا ، وَأَشْهَدُ أَلَّا إِلَهَ
إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ
عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَمَنْ اهْتَدَى بِهَدْيِهِ إِلَى يَوْمِ
الدِّينِ . . . وَبَعْدُ:

فَيَا عِبَادَ اللَّهِ يَقُولُ الْحَقُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ:

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فِيمَا يَا تَيْنَكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ .

Innalhamda lillāhi nahmaduhu wa nastaīnuhu wa nastagfiruh, wa na'ūdubillāhi min shurūri anfusinā wa sayyiāti a'mālinā, man yahdihillāhu falā mudhillalahu, wa may yudhlil falan tajida lahu waliyyan murshidā, wa ash'hadu allā ilāha illallāhu wahdahu lā sharīka lahu, wa ash'hadu anna Mohammadan abduhu wa rasūluh, Allāhumma salli wa sallim wa bārik alā Mohammadin sallallāhu alayhi wa sallama wa alā ālihi wa sahabihi wa manihtadā bihad'yihī ilā yawmidd dīn wa ba'du:

Fayā ibādallāhi, Yaqūlul Haqqu Tabāraka wa Ta'ālā fil Qur'ānil Karīm:

Qulnah bitū minhā jamīan fa'immā ya'tiyannakum minnī hudan faman tabi'a hudāya falā khawfun alayhim wa lā hum yahzanūn.

So langowan a podipodi ago so samporna a bantog na rk o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى), bantogn tano Skaniyan go mamangni tano ron sa tabang, ago mangni tano Ron sa sapngan Iyan so manga dosa tano, go lomindong tano ko Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) phoon ko manga antiyor o manga ginawa tano, ago so pangararata o manga galbk tano, sa taw a toroon skaniyan o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى), na da' a makadadag on, na sa taw a dadagn iyan na di nka dn mitoon sa salinggogopa' iyan a phakatoro' on.

Manga Oripn o Allāh

So kata'ō na pd ko di mipndaraynon a onayan o kapakandato' o pagtaw a Islam, ka kagiya pd sa mustahil o ba adn a pakandatoon o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a pagtaw a da' a sowa' iyan, a mibabagak ko lalakaw o kata'ō.

Sabnar a inator akn so kata'ō sii ko manga onayan o kapakandato' ko oriyan o paratiaya a go so galbk a mapiya a go so simba, ka kagiya so kata'ō na tabanga' o paratiaya, a go onayan o galbk a mapiya, a go gonana'ō o simba.

So taw a phagilay ko Qur'ān na khapayag on sa maliwanag a skaniyan na mammlpl sa manga ayat a ipphoro' iyan so btad o kata'ō a go pzogo' ko kapaganada on a go so kaparoliya on, ogaid na aya pagampaganay a ayat a pd ko kitab o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) na pzogo' ko kata'ō a go so kabatiya', pitharo' o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a:

Batiya ka sa nggolalan ko ingaran o Kadnan ka a so miangadn. (Surah al Alaq 1).

Go datar oto a pmbalowin o Qur'ān so kata'ō a ibabala' iyan ko kakhafir a skaniyan so kada' a plng a go so kadadag, pitharo' o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a:

Tharo anka a ba makaphlagid so siran oto a manga tata'ō a go so siran oto a da' a kata'ō iran, mataan a aya makaphananadm na so manga lalantas i pamikiran. (Surah az Zumar 9)

Mataan a aya bo' a shayi' a isaisa a inisogo' o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) ko Rasūlullāh (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) a kapangni niyan on sa pangoman na so bo' so kata'ō, pitharo' o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a:

...Go tharo' anka a Kadnan ko omani ako nka sa kata'ō. (Surah Tā Hā 114).

Sa datar oto a aya paganay a paratobowan a inisnggay ron o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) so Adam na skaniyan so kata'ō, pitharo' o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a:

Go inipangnda'ō o Allāh ko Adam so langowan a ingaran... (Surah al Baqarah 31)

Piakisabotan o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) sii ko Qur'ān a so kata'ō na dalil sii ko langowan a mapiya, sa sii ko katharo' o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a: *Pitharo' o o sakataw a mama a adn a matatago' on a kata'ō ko kitab a sakn i thalingoma rka on (ko panggaw o Balqis)... (an Naml 40).* Sa piakitanodan roo a skaniyan oto a mama na miagaga niyan so mala' a galbk sabap ko bagr o kata'ō, go sii ko katharo' o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a: *go pitharo' o siran oto a bigan siran ko kata'ō a doandoan kano so balas o Allāh na aya mapiya... (al Qasas 80).* Piakitanodan iyan a so kala' o pankatan o akhirat na khatokawan sabap ko kata'ō, go sii ko katharo' o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a: *...go giankoto a manga ibarat na ipmbgay ami ko manga taw a da' a zobot on a rowar ko manga tata'ō. (al Ankabūt 43).* Piakitanodan iyan a di zobotn so manga bantak o katharo' inonta o misabap ko kata'ō.

Go sabnar a bialoy o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) so manga ulama a sii sa pankatan a paganay ko oriyan iyan a Mahasoti a Maporo' sii sa dow a ayat a: So katharo' o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a: *go da' a mata'ō ko maana niyan a rowar ko Allāh, a go so miamangsb ko kata'ō... (Ali Imrān 7).* Go so katharo' o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a: *Tharo' anka a miakaampl so Allāh a saksi' ko lt akn a go so lt iyo a go so taw a ndodon so katawi ko kitab. (ar Ra'd 43).*

Pitharo' o al Imām Ibn al Qayyim sii ko kitab a al fawa'id a: Aya lbi a mapiya a miasokat skaniyan o manga ginawa, a go miaparoli skaniyan o manga poso' a go minikowa skaniyan o oripn ko pankatan a maporo' sii ko doniya a go sa akhirat, na

skaniyan so kata'ō a go so paratiaya, sabap roo na piakapagpda' iyan siran sii ko katharo' iyan a: *Go pitharo' o siran oto a bigan siran ko kata'ō a go so paratiaya a sabnar a miatatap kano sii ko kitab o Allāh sa taman ko gawii a kaphangoyag ... (ar Rūm 56). Go so katharo' iyan a: ... Iphoro' o Allāh so siran oto a miamaratiaya a pd rkano a go so siran oto a bigan siran ko kata'ō sa manga pankatan... (al Mujādilah 11).*

Go pitharo' o al Imām al Fakhr ar Rāzī ko tafsir iyan a: Iniropa o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) so manga ulama sii ko kitab iyan a maporo' sa lima a manga sifat:

Paganay ron: So paratiaya iran go so miamangsb ko kata'ō na gii ran tharo'on a piaratiaya mi skaniyan... (Ali Imrān 7).

Ika dowā: So Tawhīd a go so kiazaksi' (shahādah) mizaksi' so Allāh a mataan a da' a tohan a rowar rka niyan a go so manga Malaikat (na mizaksi siran) a go so adn a manga kata'ō niyan (na mizaksi siran) a so Allāh na ipamamayandg iyan so kaontol, da' a tohan a rowar rkaniyan a so Mabagr a Maongangn.(Ali Imrān 18).

Pitharo' o Abū Hāmid al Gāzalī a osayan anka'ī a ayat a: Ilay anka o andamanaya i kiapanagipoon o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) ko ginawa niyan, na initondog iyan on so manga Malaikat iyan, na inipakatlo niyan on so taw o kata'ō? Sa ampl rka dn misabap san a rk o kata'ō a go so manga tata'ō a pankatan a go kalbihan a go bantogan.

Ika tlo: So kalk a go so kagoraok, ...mataan a so siran oto a bigan siran ko kata'ō ko onaan iyan na igira pmbatiyaan kiran (so kitab o Allāh) na pkhitaps siran ko manga baka' iran a khisosojud * Sa gii ran tharo'on a miasotisoti so Kadnan ami a mataan a miaadn so kapadasan o Kadnan ami a mapnggolawla dn * Go pkhitaps siran ko manga baka' iran a pnggoraok siran a go pkhaomanan iyan siran sa kapananankopan.(al Isrā' 107-108-109).

Ika lima: So kalk (al Khashyah) ...mataan a aya pkhalk ko Allāh na so manga oripn iyan a manga tata'ō (manga ulama)... (Fātir 28).

Amay ka gianan i kapkhailya o Qur'ān ko kata'ō a go so manga tata'ō na mataan a so kailay o Sunnah o Nabī (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) na di roo mamiminos ko btad iyan, ogaid na minisampay ron sii ko dianka' a kaparalo, sa pitharo' o Nabī (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) a: So kaplobaa ko kata'ō na paliogat...).

Go bialoy o Rasūlullāh (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) so lalan o kata'ō a mitotompok ko lalan ko Sorga', sa pitharo' iyan a: Sa taw a mokit sa lalan a pphlobaan iyan a kata'ō na lbodan skaniyan o Allāh sa lalan a khisong iyan ko Sorga' (pianothol o at Tirmidī).

Go bialoy niyan so kapliyo sa kapthontota on a kaliyo sa lalan ko Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى), sa pitharo' iyan a: Sa taw a lomiyō sii ko kaphloba sa kata'ō na skaniyan na sii ko lalan ko Allāh sa taman sa makambalingan (pianothol o at Tirmidī).

Go bialoy niyan so pankatan o manga ulama a marani ko pankatan o manga Nabī, sa pitharo' iyan a: So manga ulama na pphangwaris ko manga Nabī (piakambowat o al Bukhārī).

Sa miaadn so Nabī (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) a sisiyapn iyan so langowan a okit sa pantag sa kaponas o kada' a plng zorat sii ko manga ummat iyan, sa pd roo so kiabaloya o Nabī (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) a sanggar o sabaad ko manga biyag ko kiathidawa sa Badr a pd ko manga mushrik so kapangndaowa niyan ko sapolo' a pd ko manga wata' o manga Muslim sa kabatiya a go kazorat.

Sa datar anan, a pphakarinyag – sa da' a imbagak iyan on a blangan o sankaan – a mataan a da dn a pd sa agama a ba niyan inisogo' so kapakaozor ko kata'o sa datar o kinisogoon on o Islam a so piangnda'o niyan so pagtaw niyan a kapagoradoradi ran ko kata'o sa samporna a kapagorad, sa zaskoyaan iran sa pamagopisaan iran, sa talingomaan iran sa datar o kaphalingoma a pphangabaya' san ko pphababayaayan iyan.

Giankanaan a ilmo' a so ipphannkat o Islam ko manga pagtaw niyan na skaniyan so ilmo' ko doniya a go so akhirat, so ilmo' a khazoti niyan so ginawa a go khiporo' iyan so niyawa, a go kaphakitokawan iyan ko Muslim so kabnar on o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى), oriyen iyan na so ilmo' a so khabaloy niyan a darpa' a mapiya so kaoyagoyag sa nggolalan ko kaknala ko kata'o a go so bandaran.

Sabap roo na da mapakamblag o Qur'ān so pagltan o kata'o ko doniya a go so kata'o ko agama, ogaid na inipannkat iyan siran langon, go sabnar a tinimo' o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a madakl a pd ko manga kata'o ko doniya sii sa dowa a ayat, a gioto na pphakitanodan iyan a go ipzogo' iyan so kathontota on a go so kaparoliya on a go pmbalowin iyan a lalan sii ko katokawi ron a go so kakhaadn o kalk on o oripn iyan.

Giankoto a dowa a ayat na siran so katharo' o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a: Ba nka da mailay a mataan a so Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) na miakatoron phoon sa kawang sa ig na inipakaliyo ami skaniyan sa manga onga a mbidabida so manga warna niyan, a go sii ko manga palaw na manga lalan a manga popoti a go manga ririga' a mbidabida' so manga warna niyan a go mitataralo so kaitm iyan * Go pd ko manga taw a go so manga binatang a go so manga ayam so mbidabida' so manga warna niyan sa datar oto, mataan a aya pkhalk ko Allāh na so manga oripn iyan a manga tata'o (ulama) mataan a so Allāh na Mabagr a Paririla. (Surah Fātir 27-28)

Sii ko kiaaloya ko kiapakatorona niyan ko ig a phoon sa kawang na insarat sii ko kata'o ko kawang (Astronomy) a go so kitotompok o kawang sii sa lopa'. Na sii ko kiaaloya ko manga onga a mbidabida' i warna na insarat sii ko kata'o ko mangngtho (Botany), na sii ko kiaaloya ko manga palaw na insarat ko kata'o ko waraan o lopa' (Geology) na sii ko manga taw a go so manga binatang a go so manga ayam a go so kambidabida' o oman i isa kiran na insarat sii ko kata'o ko binatang (Zoology) a go so kata'o ko kaoyagoyag (Biology).

Na sii sankā'i a kiatimo' a piakammsa na khagaga tano a kasirapa tano sa mataan a so Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) na ipzogo' iyan ko manga taw so kapangadii ko doniya, a go pphangoyatan iyan siran roo, sa pmbalowin iyan so manga taw a kominal sii ko manga pagns iyan a siran i manga taw a kominal sii rkaniyan a Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a go mala' on i kalk.

Na sabap roo na mataan a so goliling o kata'o sii ko Islam na lbi a maolad a di khatamanan, a go romarankom a di khatinkong sa isa a sosen odi' na katampar, sa so Muslim na phaganadn iyan a langowan a nganin a phakanggay ron a gona, a go langowan a maphangindaw niyan, a go langowan a kata'o a khabaloy niyan skaniyan a mabagr a mapagiiyasa.

Ogaid na so Muslim na katawan iyan a so kata'o na da' a gona niyan a go da' a rarad iyan amay ka di makanggonana'o sii ko kamataan a paganay a skaniyan so kaknala ko Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a miasotisoti a Maporo'. Ka antona'i gona o kiaknala o manosiya ko manga paratobowan o doniya a go so manga waraan o manga nganin a katawan iyan, amay ka kalilipatan iyan so miangadn sankā'i a manga shayi' a pphaganadn iyan a so inibgay niyan ko langowan a shayi' a inadn iyan so waraan iyan, oriyen iyan

na minggonana'o. Giankanan a kata'o na da niyan mitindg so sangan iyan a go da' niyan matoro' so manosiya sii ko apta' o kaaadn iyan, a go so kamataani ko galbk iyan sii sankai a kaoyagoyag.

Sabap san na pphakalankapn o Qur'an so kiapatay o manga bandaran o manosiya a somosopak a so inibagak iyan siran sa datar o sarnkap a binatang a da' a bali niyan, a di khalampasan o manga knal iran so barandiya a go so manga rinayagan iyan sa di siran phakalsb ko atay o manga kamataanan, odi' na ba iran masabot so manga maana. Pitharo' o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a:

Ba siran da makapamimikiran ko manga ginawa iran a da adna o Allāh so manga kawang a go so lopa' a go so nganin ko pagltan iyan inonta a minggolalan ko bnar a go mitad sa taalik a mappnto'... (Surah ar Rūm 8)

Mataan a pkhailay tano so manga bandaran a barandiya' sii ko masa tano a pphakalsb sii ko kadaklan ko manga paratobowan o kata'o a barandiya', a go pkhisampay sa manga kawankawangan a maporo' sii ko pithibarang a manga blangan iyan, ogaid na so pandapat iyan ko kaoyagoyag a go so knalan iyan ko kamataani ko kibabatog a go so apta' iyan na di phakalampas ko kababaloy niyan a knalan a antaan a pamikiran a masasaog skaniyan a manga kabokhagan a go manga sarag a akal, odi' na kasasanka' a go kadadapay. Na di makaphagayon so kiapakaozor iyan ko kata'o a go so kipantag iyan ko kasabota niyan ko manga kamataanan, a go so kikoyapt iyan ko Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a miadn ko kibabatog ago so manosiya, na so pman so Islam na mataan a phagatorn iyan a langowan a kamataanan, a go gii niyan tharagombalayin so marigay o kata'o sii ko onayan o paratiaya (yaqīn) ko kaaadn o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى), a go so kapakasangora ko kaoyagoyag sii ko kaonoti ron.

So Tindg o Islam ko Kata'o a Bago:

So pman so tindg o Islam ko kata'o a Bago na mataan a mbagrn tano a so Islam na da dn tindg sa salongan bo' sa ba niyan pagalangi so kapphakaosor o kata'o, Mataan a pthakdirn iyan so manga panagontaman a pamikiran sii ko manosiya sii sa pankatan a ipphoro' iyan sa taman sa makarpng ko pankatan o malaikat. Da' a pd sa agama a ba kiawatani sa lalakaw a ba niyan kalawani so Islam sii ko kapmbagra ko kapakatataban o akal, na aya phakatondog on na so kapakatataban o kata'o sii ko langowan a rinayagan o kaoyagoyag.

Sabnar a tiankd o manga fuqahā o ummah a langowan a kata'o a mapangingindaw o manga Muslim sii ko agama iran odi' na sii ko doniya iran na so kapaganada on a go so kaimpidi ron na paliogat a ampl a khadosa so Ummah ko kadandan iyan amay ka indaraynon iran, a go khadosa ko katndo' iyan so manga olowan a mbabaya' ko btad o pagtaw amay ka ipilak iran.

Sabnar a pinggalbk o manga rido'ay o Islam so kaphagalina iran ko pamikiran o Islam ko kasaromag iyan ko kata'o a bago, sa pndadagn iran so manga taw sa gii ran tharo'on a so kandod ko Islam na kandod ko manga masa a kiaori a go so kargn o kapphagin'taw.

Sa piakambowat o Sayed Qutb anka'i a kabokhagan a go simbag iyan sa pitharo' iyan a: Adn a sagorompong a pd ko manga taw a pndadag a giimangakal a manga rido'ay o kamamanosiya'i a ipmbtad iran so sosenan o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) sii ko sabala' a papak o timbangan, a go so kapandayan o manosiya – sii ko doniya o barandiya' – sii ko sabala' a papak iyan, oriyen iyan na gii ran tharo'on a: Pamili' ka, pamili' ka, sa o aya philiin ka na so sosenan o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) ko kaoyagoyag a go so kakhibagak ko kakowaa ko langowan a miaporon o lima o manosiya sii ko doniya o barandiya', antaa

ka aya khowaan ka na so manga onga o kata'o a kamamanosiya'i sa iphilak ka so sosonan o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى).

Giyanan na akal a maligt a marata'. Ka so btad o mas'ala na kna' o ba datar anan sa taplk. Ka so sosonan o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) na kna' o ba rido'ay o miapakambowat o manosiya, aya mataan na ipzonggod iyan oto a go pthoroon iyan sa antap a mapiya, ka an mitindg o manosiya so pankatan o kapakandato' iyan ko liawaw o lopa', a giyanan so pankatan a inibgay ron o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a go piakitanggong iyan on, sa inibgay niyan on so manga bagr a matotonkop a khidatar iyan ko wajib a ipapaliogat sii rkaniyan.

Mataan a so pangoyat a so miatmo skaniyan o kata'o, a go so kaploloba a kata'o a phoon ko agama Islam sii ko paganay a manga Muslim na mianinggaposan sankā'i a onga a kabilangataw a kata'o a phakasirang sii ko manga masa o Umawīn a go so Abbasīn, a go so manga masa o kadato' a Islam sii sa Andalus (Spain).

So manga Muslim a manga Arab na siran i paganay a mosar ko ptharo'on a kompas sa bontal a mabagr sa pd iyan so manga toladan o kalodan sii oto ko gii ran kapragaragat ko manga kalodan ko doniya, sa rk o manga Muslim so kalbihan a paganay ko kiambaali ko manga soson a karatas sa pimbalay o Yahyā al Barmakī a wazir o Khalīfah a Abbāsī a so Hārūn ar Rashīd so paganay a pphangmbaalan sa karatas sii sa Baghdād ko ragon a 800 C.E. Sa miiitong so manga Muslim a siran i paganay a tharagombalay ko kata'o ko kapagitong, a go inibtad iran so panayaganan o kata'o ko kapagingeneer, a go so kapagitonga ko manga kata'o a kanggogoris (kapmapa) a go siran i paganay a makambaal ko ptharo'on a al Bārūd a gioto so datar o laila a pphakalbad sa panglo a mabagr.

Sa mianggonana'o o bandaran a Islam so kamamanosiya'i sa miawit iyan ko lbi a mapiya, a go kiabgan iyan sa manga ulama a go manga guro sii ko pithibarang a manga kata'o ko kalangolangon iyan a datar i

- Ibn Khaldūn a biaksa' ko kata'o ko kaphagingd a go so thothol a go so iringa' ko katharagombalay a kamamanosiya'i.
- Abū Zakariyyā ar Rāzī sii ko kata'o ko kapamolong.
- Abū Bakr al Khawarizmī sii ko kata'o ko kapagitong a go so kata'o ko kawang a go so manga bitoon.
- Ibn al Haytham sii ko kata'o ko waraan a go so kata'o ko kapakailay o mata.
- Abū Zakariyyā al Awwām sii ko kata'o ko btad o mangngtho'.
- Abū al Qāsīm az Zahrāwī sii ko kata'o ko kapangabri.

Go nggibowan a salakaw kiran a idadakat o thothol so manga ingaran iran, a pphamagosayin o manga oontol so manga rarad iran a kata'o a so minibagak iran, a go so manga kitab a minipanorat iran sii ko pithibarang a blangan o manga kata'o, a go so manga kitab iran a so miapangnda'o niyan so doniya.

Sa tatap dn so doniya a pphamakaig sii ko kalodan o manga kata'o iran, a go pphakasirop ko bowalan o kata'o iran a go so manga rarad iran. Mataan a giya ingd a Aurupa na katawan iyan oto sa tarotop a kata'o, a go mataan a so manga mama niyan a go so manga ulama iyan na kapzaksian iran ankoto a kalbihan o manga Muslim.

So phakatalingoma na imbgay akn so manga saksi' iran:

Pitharo' i Brifult ko kitab iyan a so katharagomabalaya ko kamamanosiya'i a: Sabnar a miaadn so kata'ò a aya mala' a di mipndaraynon a minioma skaniyan o bandaran a Arab sii ko doniya a bago, go da maadn so kata'ò sa ba skaniyan bo' i miakandod sa Aurupa ko kaoyagoyag. Ogaid na adn a manga giimrarad a salakaw a madakl a pd ko manga rarad o bandaran a Islam a minibgay niyan so paganay a sindaw niyan sii ko kaoyagoyag a Aurupa. Go da' a katampar a isa a pd ko manga katampar o kiapakaosor a Aurupa inonta a khaparo so kapakandoda ko pakaasal iyan sii ko manga rarad o kata'ò a go kabilangataw a Islam sa bontal a gtas.

Go pitharo' i Rechard Kohl a: Makambabayadan a Aurupa sa manga nganin a madakl ko Asbaniya a Arab (aya bantak iyan na giya Andalus) gowani a awidan o Qurtubah (Cordova) so palitaan o kata'ò sii sa masa a miaadn on so kata'ò sii ko manga ingd sa Aurupa a simag a maito' a datar o tontong a pkhapadng, mataan a so pamikiran a phakaadn a so miagaga niyan a kapakatindga niyan ko maporo' a taragombalay a datar o Qasr al Hamrā (al Hambra palace) a go so pimbalay niyan a masjid a datar a Jami' Qurtubah (Cordova Mosque) na pkhabgan tano niyan sa ibarat ko kambida' a mala' a mawatan ko It anka'i a go so It o kada' a plng a lomalankap sii sa Ifrinjī (Aurupa) a go so salakaw kiran.

Ptharo' i Charles Singer a: Mataan a so morit sa kata'ò a mala' i anogon ko kata'ò, a mangingindaw ko kapakakowa sa kata'ò a so di sakaniyan khasoat o kapaganad sii ko manga paganadan sa Aurupa, a so pkhasinggawt so akal iyan o manga thothol a giimindadaliay makapantag ko piamakamma o kata'ò a go so ongangn a Arab na mataan a pzong ko kaphaganad sa kata'ò ko manga paganadan sa Tulaytila a go sii sa Qurtubah (Cordova).

Pitharo' i Sartun a: Kiamataanan o manga Mislim - manga papasang sa Sbangan - so lbi a manga ala a paninggalan sii ko manga masa a lmbak, sa minisorat iran so manga ala' a panoratan i gona, a go aya on madakl i pakaasal a go margs on i kasangkapan a minggolalan sa basa Arab, sa miaadn anka'i a basa ipoon ko kialmbaki ko qarn a ika walo ko milādiyyah (C.E) na taman ko kiapaninggaposan o qarn a 11th a skaniyan i basa o kata'ò a go so kapakaosor o sosen o manosiya. Sa miaadn a paliogat ko apiya antaa manosiya a khabayaan iyan a migpa' iyan so kabilangataw a kata'ò ko masa niyan, a go so manga bago a ropaan iyan a kapaganada niyan ko basa Arab.

Sa pagposn akn anka'i a manga saksi' sa nggolalan sa kidakatn akn sa isa a titik a phakatoro' sii ko nganin a miaadn on so Doniya a Islam ko giikapagolowani ko manga pagtaw sii sa masa a miaadn so manga ala' a ingd sa Aurupa a giimangapo'ap sii sa manga lilibotng a kada' a plng a komokolambo'.

"Sii ko poonan o qarn (century) a ika 13th na miaadn so parinta a Islam a minisampay ko pondiyong a maporo' ko kata'ò a go so kambilangataw, a pd oto a miakatawag ko George a King sa Inglitra (England) sa mangangarapan sii ko Khalīfah o manga Muslim sa katarimaa niyan sa sogo' a pd ko manga bagoataw a manga poporo' i bangnsa sa Inglatira sa makapaganad siran sa kata'ò sii ko manga pompong a paganadan (Universities) sa Andalus.

Sa pizoratan o King sa England so Khalīfah sa pitharo' iyan a:

Phoon ko George a king sa England sa makaoma ko Khalīfah o manga Muslim sii sa Kingdom a Andalus, a so khi rk ko kala' a so Hishām III, oriyen o slalsa' na:

Sabnar a mian'g ami so kiapakaosor a mala' a so kasasawitan so solapay niyan a malingaw o manga paganadan a kata'ò a go so manga kapandayan sii ko ingd iyo a

matataragombalay; na kiabayaan ami ko manga moriataw ami a kapakaspik iran ko manga sowa' sanká'i a manga kalbihan ka an mabaloy a poonan a mapiya sii ko kapzayani ko rarad iyo sa pantag sa kapakalankapa ko manga sindaw o kata'ò sii ko ingd ami a so malilibt skaniyan o kada' a plng sii ko pat a pikhilidan iyan, sa bialoy ami so wata' a babay o babay ami a si Prencess Douvant a skaniyan i olowan anka'i a sogo' a pd ko manga wata'ababay o manga barabangnsaan sa Inglitra - ka an iyan mipagandisan so kazioma niyan ko rnding o panggaw (arsh) a go so kaphangni niyan sa gagaw a mabaloy skaniyan a go so manga pd iyan a maparoli ran so siyap iyo a go so siyap o manga somisiyap ko marigay - sa piakaawid akn so Bai a Prencessa sa pamngayan a maito' sa pantag ko kadato' iyo a maporo', a pagarapn akn so kisakawn ka on ko katarima' iyan.. rakhs o slasla' a go so kabaya' a linang...

So khadam iyo / George

Sa tiarima' o Khalífah sa tianto niyan so pangindaw niyan, sa inisogo' iyan so kapangndaowa ko manga bagowataw a English sa pinggastowan siran ko tamok o Bayt al Māl o manga Muslim.

Sabnar a miaadn a giyanan i btad o Ummah Islamiyyah gowani a maadn a kkpitan iyan so kitab o Kadnan iyan, a go so Sunnah o Nabī niyan. Sa wajib ko manga Muslim a kailaya iran ko btad iran imanto ko lt o manga pagtaw a go idayag iran oto ko kiaadnan kiran ko masa iran a paganay sii ko thothol iran a mala', ka an kiran makarinayag a mataan a so kiandaraynon iran - sa kna' o ba so kiakorangi kiran na sii ko manga nda'ò o Islam - na skaniyan i kiasabapan ko kiaori a kapapantagan sii ko blangan o kata'ò.

Na amay ka kiarongawan tano so sabaad ko manga ibarat a masindaw a rk o Ummah Islamiyyah sii ko masa niyan a masindaw, na da' a marata' a katindg tano sii ko sabaad a manga btad iyan a phakabgay sa rata' a ginawa sii sanká'i a blangan sii sanká'i a masa tano a kapapantagan, ka an tano mailay o anda so manga Muslim imanto sii ko kata'ò a so inisogo' skaniyan kiran o kitab iran a go so Sunnah o Nabī ran?

Mataan a so manga Muslim imanto na sii siran ko ikog o lalakaw, a go ipmbtad siran o manga pagtaw sa sii siran pd ko manga pagtaw a gopn pkhabagombar a totorogn, odi' na sii ko maana niyan a marayag na pagtaw a mibabagak sa oriyen. Go phakisabotan o kaposan a isipan a so ummah a Arab na ndodon so 42 ka million a taw a di phakabatiya' go di phakasorat, a gioto so pmbthowan ko basa arab sa ummī, a aya maana niyan sii na so di kapakasorat a go di kapakabatiya', sii ko masa a aya ptharoon a ummī sii ko ingd o manga Apon (Japan) na skaniyan so taw a di mata'ò tomombok (zorat) sa Computer.

Mataan so basa tano a Arab na maito bo' na da dn a matoon on a pd sa manga kata'ò ko kapamolong, so kapanakt sa bolong, so kata'ò ko kaoyagoyag (Biology) a go so manga sapak o kata'ò ko kapagengeneer, a go so kimiyā' (Chemistry) a go so kata'ò ko kawang, a go so kata'ò ko Electronic a go so manga kapandayan ko kathidawa' sa kalopaan a go sa ragat a go sa kawang, ba misabap sanká'i a kiaawas na khasiyap tano so agama tano a go khalinding tano so paratiaya tano, a go kharn tano so manga rido'ay tano, a go khapalihara tano so ingd tano?

- Anda so kata'ò a so khaogopan tano niyan, sa khaadnan tano niyan sa pamoronan a makambibisa?
- Anda so kata'ò a khasiyap iyan so paratiaya tano, a khabaloy niyan so lima tano a lima a mipoporo'?

- Anda so kata'ò a so khabaloy tano niyan a maphamonkal tano so lopa' sa maptharagombalay tano sa datar o inikidi'a on o slakaw rki tano?
- Anda so kata'ò a so khakokom iyan so kitotompok tano ko kitab tano, a go khitogalin tano niyan ko kawang iyan a mammts ko pagltan o langit a go so lopa'?

Mataan a so ilmo' a pipikirn o kadaklan ko manga Muslim imanto na shayi' a salakaw a marani ko kathapapay a go so kadadas a go so kapatay, a gioto so tatap a kapakadapanas.

So kata'ò ko kapamolong a go so kagpagengeneer a go so kata'ò ko fiziyā' (physics) a go so kimiyā' a go so kata'ò ko kolpong (atomic) a go so kata'ò ko bagr a nawawī (nucliar energy) a go so salakaw ron a manga kata'ò a pangindaw o Muslim, na giyanan na da on mibgay so kabnar iyan, sa miasndod so manga Muslim ko bithowan iran sa manga kata'ò o agama a go miangolad siran on sa kapangolad a da' maadn sii ko manga salaf (miangaona a manga ulama) a aya patot kiran na so kasndoda iran ko manga ginawa iran ko nganin a di ran mipndaraynon a khiporo' iyan so btad iran sii ko tad o agama iran a go so doniya iran.

Mataan a so kiaphokas a go so kiatalikhodi ko doniya a go so manga kata'ò niyan na kasalaan a go dosa a mala' sii ko kabnar o Islam a go so manga taw niyan. Go so kabagra ko bnar a so iniporo' tano o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) misabap on na di khatarotop sa ba nggolalan ko kata'ò a kakokorangan a go so itongan o agama sa skaniyan na manga tanda' a da' a sold iyan.

So simba ko kakhaadn iyan a so kimbitiyarain ko Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) sa masoln si sa samabyang a giimananankopan na khaadn a datar oto sii ko kapphaganada ko kata'ò niyan a mala' sii ko doniya iyan a maolad.

Mataan a so bagr tano a akal na mabibinasa, ka kagiya pphanayansayan tano sa di tano phagijtihad... pzayanan tano so salakaw rki tano sa di tano pmbago.. pthogalin tano sa kata'ò sa di tano pmbaas.. phlangag tano sa di tano phamimikiran,, sa so manga atorán tano a kapangnda'ò a lomalankap na pphakaogop ko kaphagadna sankā'i a akal a mabbrn, sa pphamakaliyo sa manga taw a matag gomagalbk, sa da' a maphakaliyo niyan a manga taw a pzinanad ko salakaw ron.

So manga morit ko manga madrasah tano a go so manga jāmi'ah tano na kalangag a galbk iran sa sabaad a manga kitab a ipphangnda'ò sa amay ka makaoma so kathpnga' (examination) na isorat iran ko pandangan o karatas, oriyán iyan na kalipatan iran dn ankoto a kata'ò.

Sa apiya so kabatiya'... na di tano igagatang sa di tano khabayaan a kapakabatiya' tano ka kagiya so kabatiya' na khapatorayan tano niyan sa panagontaman a go kapamimikiran sa pphakalbin tano ron so bokl.

Pitharo' i Mushī Dayān sa isa gawii ko pagtaw niyan a Yahudī a pianginsoyaan iran sabap sa adn a miatharo' iyan a pd sa pagn's ko manga galbk iran na inikawan iran o ba katokawi o manga Arab, na pitharo' iyan a: Pakapipiyaa niyo a ginawa niyo ka mataan a so manga Arab na pagtaw a di mbatiya'.

Aya piakammsa ko pagtaw a aya dn a paganay a tomiron ko kitab iyan na so katharo' o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a: (Batiya ka...) na di niyan pphiapiyaan so kabatiya', na o batiya' na di niyan pphiapiyaan so kapakasabot iyan, na o makasabot na di niyan pphiapiyaan so kanggalbk, na o nggalbk na di niyan pagimpidan so galbk iyan odi' na manatas on.

Anda dn anan ko nganin a kiaadnan ko doniya a Islam sii ko poonan iyan a paganay a so miaadn skaniyan a qiblat o kata'o a miaadn so manga morit sa Aurupa a pphakaoma siran sa pantag sa kaphaganad iran sa kata'o ko manga Muslim?

Pitharo' o i Ustad Abul Hassan an Nadwī a: Mataan a so doniya a Islam na amay ka kabayaan iyan a kapagndod iyan ko kiaiposan iyan a maporo' on so pankatan iyan a go mala' on so bantogan iyan, a go amay ka kabayaan iyan a kitarosn iyan ko bobolos o kaoyagoyag a go amay ka mapangingindaw niyan so kapagolowan a go so kandato', go amay ka kabaya' iyan a kamataani niyan ko kapasadan o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) ko kapakandato' iyan, na paliogat a go patoray sabap roo so kapakapagolowan iyan ko kata'o, a giyoto na kna' o ba btad a malbod.

Mataan a skaniyan na mangingindaw sa kapamimikiran a madalm, a go kaokhaog a kadakat sa kata'o a go kapanorat a maolad, a go kasayaw a mala' sii ko langowan o manga blangan a kata'o, mataan a skaniyan na galbk a mapn'd a khidaplak iyan so manga babagr, sa wajib a kathatabanga' o kalangowan o Muslim ko khitindgn on, a go paliogat dn a kapagolowani sankā'i a mala' a galbk o khipagiikhlas a pd sankā'i a Ummah sii ko langowan a manga blangan a go so manga kata'o a mattdo' so blangan iyan, sa mbtad siran sa sostonan a kapangnda'o a khatimo' iyan so manga kokoman a gikb muhkam sii ko Qur'ān a go so Sunnah, a go so manga kamataan o agama a so di dn khaalīn, a go so manga kata'o a kapapantagan a phakanggay a gona. Sa indakat iran so manga kata'o a bago sa rk o manga kangodaan a Muslim sa sii makapagonayan ko Islam, a go nggolalan ko niyawa o Islam, a madadalm on so langowan a pangindaw o manga kangodaan a so khiator iran ko kaoyagoyag iran a go khisiyap iran ko katataragombalay ran a go khasanaan iran sa di ran dn mapangindaw so rk o salakaw kiran, sa khiliyo iran misabap on so manga gadong a matotonkop ko tiyan o manga lopa' iran a go kapnggonaan iran so manga kamapiyaan o ingd iran.

Sa misabap roo na phakaozor so doniya a Islam, sa khatonay niyan so romasay niyan, sa khasabt iyan so doniya ko kakhitobak a so misosogat on, kna' o ba so kapagolowan na ba khasabap sa kazandag, ogaid na skaniyan na mapitl a galbk a mangingindaw sa panagontaman a go panamar a go panizakay a go kaprasarasay a go kapaniphatay a go kanjihad a go kapagiyasa' a matolangd.

وَأَقُولُ قَوْلِي هَذَا وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِي وَلَكُمْ وَلِسَائِرِ الْمُسْلِمِينَ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرُوهُ
إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

Wa aqūlu qawlī hādā wa astagfirullāha lī wa lakum wa lisāiril Muslimīn min kullī dambin fastagfirūhu innahu Huwat Tawwābur Rahīm.